

TÓMBOL

guts, però avalats almenys per docs. antics p. p. per bons erudits: «villare quod nominant *Tolosā*», en docs. de 903, 911 i 922, i «alode ubi dicunt *Tolosā*» en altres de 955, 959 i 962 p. p. Monsalv. (xv, 34, 62, 124, 171, 185 i 200): segons ell és a Vallfogona de Ripollès. És notable la forma amb article *La Tolosa* que ell dóna com nom actual d'aquest mas; doncs pot ser indicatiu que sigui posttopònim de *Tolosa de Llenguadoc*? (estrany tanmateix, però Ripoll és massa lluny del *Labitolosa* antic), per poder cercar-hi cap lligam.¹⁰ En fi, en un doc. de 981 p. p. *Cat. Car.* (II, 213.2), surt un *Torosa* no localitzat, si bé part dellà de l'Albera; Ponsich (*Top.*, 68) no gosa més que preguntar-se si és cap a *Argelers*.

¹ Que a títol d'això devia rellevar-la Ponsich —no puc creure que hi donés més importància—; sabem prou que els bizantins donaren a una ciutat el nom de *Hágios Theólogos* (d'on el turc *Aya soluk*) perquè és a Efès, on predicaren St. Pau i apòstols i fou la seu d'un gran pare de l'església grega; condició²⁰ que no es repeteix enlloc, ni es pot imaginar res comparable en el cas del poble rossellonès, amb nom de data remota, però gens renomnat, fins als fets, que casualment, s'hi esdevingueren en els segles xi i xiii. —² Descartem, però, que es tracti²⁵ d'un més d'aquests (com *Oluges*), puix que -GOIA significava 'en altura', i *Toluges* és en terra plana —rectifico el dilema que admetia en *E.T.C.* I, 107.

No pensem tampoc en un compost del bc. *oe, oia* 'jaça, barraca de pastors', també en desacord amb³⁰ el país. —³ Cf., p. ex., el nom del règul *Ver-combogios* de la Gàl·lia insummissa. —⁴ La identificació amb Binéfar la fa el Pare Eduard Llanas, fill de Binéfar. L'itin. Antoní la posa en la via de Lleida a Osca, a 32 milles d'aquella i 37 d'aquesta: distàncies que escauen prou bé a *Tolba*; cert que avui la via directa de Lleida a Osca va molt més al Sud, si fa no fa cap aquelles poblacions de Llitera; en temps revolts, però, no fóra estrany que se cerqués una via més a cobert de les depredacions, a l'abric de les muntanyes. I hi pogué haver dues vies, una de les quals passaria per una població de nom tan antic com *Tolba*. —⁵ Veg. l'estudi de Pierre Sillières i M. A. Magallón en *A. Esp. Arqueol.* LXXVIII, 1995, 107-130, amb anàlisi de les inscripcions i ple-

na descripció de les ruïnes. Amb més reserva citem una «donatio Vincentii diaconi» publicada a base d'un cartulari per Lara (en *Ilerda* xxxv, 1974, 40-47) feta «in terra *Labeclonosa*»: com que aquí -cl- resultaria normalment de -r'l-, és versemblant que resulti d'evolució ja romànica de LABITOLOSANA; però resta hipotètica la identificació amb un *diaconus Vincentius* que hom troba a Osca en el S. VI; i augmenta la desconfiança per la relació que han volgut cercar-hi els Pares Calassançs amb els orígens de la pobla de *Calassanç* (nom tardà, absolutament incohex d'origen àrabo-mossàrab). —LABITOLOSA és segurament un compost format per TOLOSA amb una resposta ibèrica dels mots bascos comuns *labe* 'forn' o *lab(a)n* 'llicar, baixar, pujar' o *labar*⁶⁰

'curt'. També hi pot haver relació amb *Lobiteune*, el nom basc de St. Joan de Luz, amb el qual Whatmough enllaça un *Lobissus*, un NP *Soberoissis* d'inscripcions aquitanes (*Di. An. Gaul* 87, p. 97); aquest, per altra banda, es dóna la mà amb el nom de *Sarais* (art. supra), llog. de la Vall de Boí.

Tolustre, V. *Toluges Tolzà*, V. *Tolrà Tolze*, V. *Galleuda Tolzó*, V. *Toluges Tomabui*, V. *Tornabous Tomarella*, V. *Darnius Tomata*, V. *Tómbol*

TÓMBOL

I altres derivats anòmals de *tombar* 'caure' (*DECat* VIII, 554a) o *tombolar* 'caure rodolant' (a14). El *Tómbol*, cascada en el Ripollès, te. de Besora (XIII, apè. 3). Sot del *Tómbol*, si bé només pronuncien *tómbu*, te. Riells de Montseny (XLV, 95). Clot del(s) *tómbus*, en els vessants de Puigsallança, te. St. Aniol de Finestres (XLIV, 98,99). Maset del Tio *Tombalaire*, te. Xixona (XXXV, 862).

Roca Tomata, te. Atzeneta del Mae. (XXIX, 80.2), singular mossarabisme per a un penyal que s'havia estibat, amb la -T- mossàrab mantinguda i una -MB- del mossàrab catalanitzada en -m-.

TOMET

Veïnat del municipi de Medinyà, a l'esquerra del Terri.

PRON. MOD.: a *tumét*, oït a Medinyà (Cor., XLIV, 166).

DOC. ANT. 1017: *Tomedo* (MarcaH., c. 1000).

ETIM. De *TUMETU 'farigolar', derivat col·lectiu de THÏMUM, ll. vg. TÏMU. J. F. C.

Tomir, V. vol. I, 274 *Tomlús*, V. *Tamlús Tomovi*, V. *Tornabons*

TONA

Vila d'Osona, una dotzena de k. al Sud de Vic, ja a la partió d'aigües entre el Ter i el Congost.

PRON.: *tónə*, a Centelles (Casac. 1920); en el poble mateix, 1925 (exc. 61); a Vic, 1931 (LI, 29, 198); i en l'enq. feta allí el 1935 (x, 162-172). Segons Abadal (*La Plana de Vic en els Ss. VIII-IX*, p. 26) ja en els documents des de fi del S. IX.

MENCIONS ANT. 908: *Tonda* (*Dipl. Cat. Vic*, p. 39, § 41, doc. orig., també alguns dels següents segons els publicadors); 917: «in ape. *Taradellense* --- afr. Or. in rivo *Gorri* --- Occ. in strada publica; Cercio, rivo qui venit de *Tonda*» (ib., 68, § 71); 923: «--- kastro *Tunda*, in loco ubi dicunt *Spira*» [d'on *Collsuspina*] (ib., 92, § 102); 927: *kastru Tondense* (ib., 106, § 120); 948: «in castrum *Tonda* --- villa *Gerile* --- villa de *Montari* --- in *Gavadones*»¹ (208,